

Karel
Michielsen

Aster Berkhof

100 jaar
nieuwsgierigheid

Opgedragen aan de Spetsers Karel Van Den Bergh
(Merksplas, 3 februari 1894 - Rijkevorsel, 30 augustus 1946)
en Maria Leestmans (Merksplas, 4 augustus 1893 - Turnhout, 9 januari 1967).
Zonder hen zou er geen sprake zijn van 'Lowieke van de meester',
laat staan van Aster Berkhof of Piet Visser.

Eveneens opgedragen aan Gaston Durnez
(Wervik, 9 september 1928 - Lier, 22 november 2019)
en Paul Wouters, collega-bibliothecaris
(Turnhout, 23 augustus 1957 - Beerse, 6 maart 2020)

INHOUD

Woord vooraf	7
Inleiding	11
Deel 1 Paradijselijke kinderjaren (1920-1931)	15
Deel 2 Van leerling tot doctor in de Germaanse filologie (1931-1951)	41
Deel 3 Creatieve duizendpoot (1952-1982)	87
Deel 4 Van jonggepensioneerde naar eeuweling (1983-2020)	143
Deel 5 Chronologisch overzicht	195
Deel 6 Bibliografie	207
Dankwoord	211

Links Aster Berkhof, rechts Leo Pleysier die in 2020 75 jaar wordt. | FOTO XAVIER ROMBOUITS

Woord vooraf

Leo Pleysier

Van huis uit

Iets wat mij welhaast terloops is verteld door iemand (het gaat om een hij) die ooit nog les had gegeven in dezelfde school als waar Karel Van Den Bergh (de vader van schrijver Aster Berkhof) toen hoofdonderwijzer was. Het advies dat hij daar als beginnende leerkracht kreeg van zijn directe overste luidde als volgt: zie dat uw leerlingen op het einde van het schooljaar een beetje schappelijk kunnen lezen en schrijven en rekenen, en zorg ook dat ze de voornaamste catechismusvragen vanbuiten kennen, maar al die andere vakken zoals geschiedenis, aardrijkskunde, voordragen, schoonschrift en tekenen, steek daar uw tijd niet in en doe geen moeite om uw leerlingen dat soort dingen bij te brengen want van huis uit zijn deze kinderen hier allemaal voorbestemd om straks als handarbeider ofwel in de cementfabriek ofwel in de steenfabriek te gaan werken.

‘Met lamme vleugels heb ik de rest van het schooljaar daar uitgediend,’ zo wist mijn zegsman voorts nog te vertellen, ‘maar toen was het mij genoeg geweest en gedesillusionerd ben ik uit het onderwijs gestapt.’

Vervolgens had hij gesolliciteerd bij de toenmalige *Regie van Telegraafen Telefoon* in Antwerpen, en tot aan zijn pensionering was hij daar als kantoorbediende werkzaam gebleven.

Als dit verhaal waar is, en tot nu toe heb ik geen enkele aanwijzing dat het wel eens verzonnen of bijeen gelogen zou kunnen zijn, dan kan ik niet anders dan constateren dat hoofdonderwijzer Karel Van Den Bergh en zijn vrouw Maria Leestmans (allebei van welgestelde afkomst en zeer katholiek) er indertijd toch maar mooi voor gezorgd hebben dat *van huis uit* alvast hun eigen (vijf) kinderen die fatalistische dans hebben kunnen ontspringen. Want zie maar het studieparcours dat bijvoorbeeld zoonlief Louis (geboren 1920) na zijn lagere school heeft afgelegd, zie maar hoe ver hij het geschopt heeft in zijn latere leven:

- middelbaar onderwijs (afdeling Grieks-Latijn) aan het Klein Seminarie te Hoogstraten
- afgestudeerd als licentiaat Germaanse filologie in Leuven, en vervolgens gepromoveerd tot doctor in de letteren en wijsbegeerte
- twee jaar gewerkt als journalist en redacteur buitenlandse politiek bij de krant *De Standaard*

- daarna een tijdlang leraar aan een atheneum in Brussel, vervolgens docent en ten slotte hoogleraar aan de Handelshogeschool in Antwerpen.

En daarnaast had Louis zich na de Tweede Wereldoorlog onder de schuilnaam Aster Berkhof met zijn jeugdboeken, zijn romans, zijn misdaad- en reisverhalen ook nog eens ontwikkeld tot een van de meest gelezen auteurs in Vlaanderen.

De kinderen hier

De school waar Karel Van Den Bergh tot aan zijn dood in 1946 hoofdonderwijzer was, was de parochiale jongensschool van Sint-Jozef Rijkevorsel – een woonkern die deel uitmaakt van de Noorderkempense gemeente Rijkevorsel.

Tussen haakjes en om misverstand te voorkomen: tegenwoordig heet die school *Het Kompas*. De wind blaast er uit de goede richting, en op haar ligging na – in de schaduw van de plaatselijke parochiekerk die men vandaag graag een nevenbestemming wil geven – heeft deze school niets meer gemeen met de school die ze vroeger was. Net zoals trouwens ook het huidige Sint-Jozef in veel opzichten amper nog lijkt op het eertijdse.

Sint-Jozef Rijkevorsel is gelegen langs het Kanaal Dessel-Turnhout-Schoten – in feite een bypass van het Albertkanaal dat het Luikse bekken verbindt met de Antwerpse haven. De wijk Sint-Jozef is daar geleidelijk ontstaan uit

de aanwezigheid van ettelijke steenbakkerijen en de komst van een grote cementfabriek: *North Portland Cement and Brick Works*. Denk hierbij aan Sint-Jozef-Olen (de geboorteplaats van schrijver Walter van den Broeck): een vergelijkbare nederzetting die zich ontwikkeld heeft rond een koperfabriek, en die door van den Broeck uitputtend is beschreven in zijn fameuze *Brief aan Boudewijn*. Vervang de koperfabriek van die Olense arbeidersscité door een grote industriële cementfabriek en op velerlei gebied wordt dan voor buitenstaanders de gelijkenis tussen beide locaties zichtbaar en voelbaar. Want net zoals bij Walter van den Broeck heeft ook bij Aster Berkhof de specifieke woonomgeving van zijn jeugd en kindertijd diepe sporen nagelaten.

Woedend

Aster Berkhof: het heeft lang geduurd vooraleer ik eens wat van hem gaan lezen ben. Andere Vlaamse schrijvers, op een paar uitzonderingen na, las ik vroeger evenmin trouwens.

Aster Berkhof: de schrijver en globe-trotter (hij blies op de saxofoon bij de dorpsfanfare van Sint-Jozef en in de haven van Hong Kong observeerde hij de jonken en sampans die aan kwamen gevaren uit de delta van de Parelrivier) die gedurende pakweg vijf decennia een onophoudelijke stroom van romans, misdaadromans, kinderboeken, jeugdverhalen en reisboeken produceerde.

Daar zijn veel publicaties bij waarvan gezegd werd dat ze, in plaats van geschreven, vlotjes door hem bijeen gebabbeld waren. ‘Lichte kost,’ zei men. Of anders: ‘beschaafd amusement.’ En zijn populariteit bij het Vlaamse lezerspubliek zou Aster Berkhof deels ook te danken hebben gehad aan het feit dat hij een tijdlang presentator was geweest van een bekend quiz- en spelprogramma op televisie.

Daar zal allemaal wel iets van aan zijn, maar gaandeweg begon het mij te dagen dat deze schrijver met zijn ‘lichte kost’ na de bevrijding had ingespeeld op een nood die toen heel reëel was. Met zijn detectives, zijn ontspanningsromans en reisverhalen zorgde Aster Berkhof immers voor de zeer welgekomen verstrooiing waarmee hij zijn lezers de doorgestane ellende en de somberte van de oorlogsjaren hielp te vergeten.

Daarna, laat ons zeggen de periode tussen pakweg 1965 en 1995, gaat het roer om en publiceert hij teksten waarin hij een heel ander facet van zichzelf en van zijn schrijverschap laat zien. Een scherp gevoel voor sociale onrechtvaardigheid, voor klassenverschillen, voor onderdrukking versus emancipatie, voor ontsnapping en algehele bevrijding. En dit met romans zoals *De woedende Christus* (djeezes wat een boektitel zeg!) en *Dagboek van een missionaris* waarin hij de westerse missioneringsdrang be vraagt en de machtswellust van de katholieke kerk ter discussie stelt. Of met zijn in 1971 verschenen roman *Het huis van*

Mama Pondo – een boek dat gensters sloeg en waarin Berkhof, op een moment dat daar in Vlaanderen amper een haan naar kraaide, zijn verontwaardiging uitschreeuwde over het apartheidsregime van de blanke bestuurders in Zuid-Afrika.

Wie vandaag de naam Aster Berkhof laat vallen, heeft het over een Vlaamse schrijver die samen met zijn lezers oud is geworden. Sterker nog: in zijn geval en met de leeftijd die hij ondertussen bereikt heeft, ziet het ernaar uit dat hij het gros van zijn lezers al minstens twee, zo niet drie decennia overleeft.

Maar nu, op deze bijzondere verjaardag van Aster Berkhof, mag er geklonken en gedronken worden op zijn gezondheid, en het is goed dat er bij die gelegenheid een boekwerk verschijnt dat het leven en de tijd van deze schrijver evoceert. Maar vooral: waarin een paar uitschieters van zijn immens omvangrijke productie nog eens extra onder de aandacht worden gebracht.

En voor de rest hoop ik dat meneer Louis Van Den Bergh een beetje met rust zal worden gelaten, want ook dat heeft hij verdiend, vind ik. Daar heeft deze mens met zijn uitzonderlijke leeftijd nu meer dan wie ook recht op.

Leo Pleysier,
collega en dorpsgenoot
oktober 2019

“Ik denk dat het mijn verdienste is geweest dat ik de lichtvoetige, stijlvolle smaak in de Vlaamse ontspanningsliteratuur heb geloodst. Ik heb de avonturenroman en het detectivegenre niet uitgevonden, maar ik was wel een van de weinigen en een van de eersten die deze genres hier bedreven. Uiteraard heeft het succes van *Veel geluk professor* me met deze doorbraak geholpen. Maar mijn invloed is, dat hoor ik van andere mensen, ruimer dan dat. Ik heb in Vlaanderen de brug van links naar rechts helpen bouwen. Ik, auteur van katholieke huize, heb me heel snel als agnost opgesteld. In *Dagboek van een missionaris* (1962) en *De woedende Christus* (1965) trek ik het geloof in twijfel; het zijn priesterromans waarin ik de problematiek van het katholicisme uitgebreid aankaart. Iets wat in die tijd niet vanzelfsprekend was. Jazeker, het anti-katholicisme van Boon en de vrijzinnigheid van Gerard Walschap speelden al een rol. Maar ik was de katholieke en de succesvolle populaire auteur Berkhof. Dat ik in *Het huis van mama Pondo* openlijk tegen apartheid schreef, heeft zonder meer invloed gehad op de algemene opinie van de jaren 70. Apartheid werd in ons land genegeerd. Pas toen BBC-reportagemakers erin waren geslaagd om tersluiks in Soweto te gaan filmen, en pas toen die beelden de wereld in werden gezonden, kregen *Mama Pondo* en ik gelijk. Vlaanderen zag in dat het er in Zuid-Afrika aan toeging zoals ik geschreven had.”

Aster Berkhof in gesprek met Margot Vanderstraeten
in *Schrijvers gaan niet dood*

Inleiding

's Morgens werd de lucht al wat koeler. Er hing nevel in de verte. De eerste asters waren al open, vroeger dan normaal, zeiden we, misschien wel om ons te troosten. Wat is mooier dan duizend bloeiende asters in de goudkleurige herfstlucht?

uit *Amanda*

Maart 2019 ben ik samen met Chris en Lu, een echtpaar uit Rijkevorsel, op bezoek bij 'Lowieke van de meester' en 'Nora van den televisies'. Lu overhandigt de achtennegentigjarige Louis een Rijkevorsels jeneverke. Het magische woord 'Rijkevorsel' is voor de eerste maal uitgesproken en de nieuwsgierigheid van Louis begint op volle toeren te draaien met vragen zoals: 'Wie woont er nu in ons huis?' 'Staan die biekorven nog in de tuin want ons vader was nen bieboer? Hij gaf daar zelfs voordrachten over.' Aangrijpend is ook de verwondering van Louis over Sint-Jozef Rijkevorsel anno 2019: 'Appartementen in Sint-Jozef?' 'Woont daar nu meer dan 2000 man? In onze tijd een paar honderd!' Na het rondje 'Rijkevorselen' durf ik het aan om de vraag te stellen waar ik een beetje moeite mee heb, omdat ik weet dat het antwoord erop in het verleden steeds negatief was: 'Louis, we zouden in Rijkevorsel graag iets willen doen naar aanleiding van jouw honderdste verjaardag volgend jaar. Een boek met foto's en wat tekst, zou jij dat goedvinden?' Onmiddellijk antwoordt

Louis: 'Da's zeker. Dat zou ik heel graag hebben en als je een vraag hebt, zal ik proberen te antwoorden.' Twee weken later ben ik weer bij Louis en Nora. Dit keer in het gezelschap van zijn tweeënnegentigjarige jeugdvriend uit Sint-Jozef Rijkevorsel Pol Verdonck ('De Pele van Sint-Jozef Rijkevorsel'), zijn vrouw Germaine (cafébazin in Sint-Jozef die uren sprak met Louis), die ook al de negentig gepasseerd is, en fotograaf Xavier Rombouts. Ik vraag Louis wat hij vindt van de titel *Aster Berkhof: 100 jaar nieuwsgierigheid*. Louis vraagt me om de titel nog eens te herhalen en dat doe ik heel langzaam. 'Goed, heel goed' is zijn antwoord.

Als bibliothecaris deed ik op een dag een rondleiding met kinderen in de bib. Ik vroeg aan de kinderen om mij de rug van een boek aan te wijzen. Dat lukte vrij snel. Een van de kinderen zei: 'Als dat de rug is, mijnheer, zou je de voor- en achterkant van een boek dan de twee handen kunnen noemen?' Ik antwoordde: 'Dat is goed gezien, want wat doe je als je leest? Dan leg je jouw handen in de handen van de schrijver.'

De handen van Aster Berkhof in de handen van bibliothecaris Karel Michiels.

FOTO XAVIER ROMBOUTS

Zo ontvang je iets speciaals dat voor iedereen verschillend is.’ Dat beeld kwam mij later nog eens van pas. Op 23 oktober 2004 werd Aster Berkhof gehuldigd als eerste ereburger van Rijkvorsel in het gloednieuwe gemeenschapscentrum van Sint-Jozef Rijkvorsel. De bibliotheek van Sint-Jozef kreeg de naam Aster Berkhofbibliotheek. Daar tussen ‘zijn mensen’ vertelde ik het verhaal over die bibrondleiding. Als dank voor de ontelbare uren leesplezier die hij zoveel mensen heeft geschonken mocht ik mijn handen in zijn handen leggen. Op negentigjarige leeftijd zei Louis in het blad *Suiker* van mei 2010: ‘Eigenlijk hebben drie zaken mijn leven

en werk bepaald: het sociale onrecht, het verzet tegen de dwang van het geloof en mijn drang om mijn kennis van de wereld uit te breiden. Ik wilde zien hoe de mensen elders leefden, lachten, huilden. Ik wilde erover vertellen en schrijven.’ Een cruciale uitspraak van Louis tijdens de viering van zijn ereburgerschap in Rijkvorsel over de rol van schrijver en lezer was ‘dat een schrijver aan een boek begint om te weten wat er omgaat in mensen. In een ander boek om te weten wat er omgaat in mensen. Een lezer begint aan een boek om te weten wat er omgaat in mensen. Begint aan een ander boek om te weten wat er omgaat in mensen. Cultuur is de onrust

van mensen die niet goed weten wat ze zijn en wat ze waard zijn. Weten wat een ander waard is, da's makkelijk. Een ander is altijd minderwaardig. We weten dat we met z'n allen baas zijn. Dat is iets anders. Daar is cultuur voor nodig.' Aster Berkhof kreeg uitzonderlijke complimenten. Lukas De Vos noemde hem 'de Louis Paul Boon van het platteland', Jos Borré had het over 'de Conscience van de twintigste eeuw'. Meer dan veertig jaar was Aster Berkhof de meest ontleende auteur in de Vlaamse openbare bibliotheken. Een boek samenstellen over zo iemand is eigenlijk onbegonnen werk. Hij schreef 101 boeken in diverse genres: literaire romans, humoristische romans, detective- en misdaadromans, avonturenromans,

historische romans, reisverhalen, streekromans, psychologische romans, jeugdromans, literair-wetenschappelijk werk... Allemaal naast zijn werk voor radio en televisie en zijn leraarschap. Ik heb geprobeerd om in dit boek aan de hand van foto's en unieke documenten een reis te maken doorheen het leven van Louis Van Den Bergh alias Aster Berkhof/Piet Visser. Ik voel me bij die opdracht niet als een natuurgids die uitgebreid stilstaat bij elk plantje of bloempje. Dat laat ik graag aan echte biografen over. Mijn bedoeling is om een fragmentarisch beeld te schetsen van Aster Berkhof, de man die al honderd jaar lang nieuwsgierig is.

Karel Michielsen

“De kinderjaren... Ik heb het gevoel dat een KIND eigenlijk het toppunt bereikt wat je als mens kan bereiken. Je bent vrij. De wereld is mooi. Je hebt de indruk dat je onsterfelijk bent. De dood speelt nog geen echte rol. Sterven? Oude mensen sterven. Jij niet. Jij bent jong en je bent kind. Stel je dat eens goed voor: de wereld is MOOI. En je staat daar middenin. Het heeft ook geen belang dat je niet alles kan doen wat je zou willen doen. Je hebt je droom nog. Later komt dat wel. Er zijn geen grenzen aan je geluk. En dan vraag ik je: op welk moment bereik je in je verdere leven nog die volkomenheid? Daarom denk ik soms dat je als kind volledig mens bent. Dat er later alles wordt afgeknipt. Je wordt kleiner en kleiner. Er komen allerhande wetten en compromissen. Je krijgt meer en meer grenzen. Ik voel nu nog die volheid, dat enthousiasme van die kinderjaren...”

Aster Berkhof in een gesprek met Jaak Dreesen
in *De Bond* van 25 februari 1977

DEEL 1

Paradijselijke kinderjaren

(1920-1931)

De eenjarige Lodewijk Paulina Van Den Bergh
COLLECTIE ASTER BERKHOFMUSEUM